

LBRIS

We know
books

Liliana Ursu

Cartea pașilor
Convorbiri cu Laurențiu-Ciprian Tudor

Prefață de Monica Pillat

Spandugino

Daniel Drăgan (Editura Arania, 2009), *365 de lămuriri în compania lui Laurențiu-Ciprian Tudor* (Editura Polirom, 2019, un volum realizat împreună cu scriitorul și diplomatul Teodor Baconschi) și *Carte cu scriitori. 24 de interviuri* (Editura Creator, 2020). Este prezent în antologii și are numeroase apariții în revistele culturale din România (interviuri, poezie, cronică literară). Din 2017 este secretar de redacție la Revista literară *Libris* din Brașov. În 2015 primește, din partea Filialei Brașov a Uniunii Scriitorilor din România, *Diploma de excelență pentru evenimentul literar al anului 2015* (pentru organizarea primei ediții a Taberei de poezie BRAȘOAVE), iar în 2017 și în 2019 i se decernează Premiul CARTEA ANULUI al Filialei Brașov a Uniunii Scriitorilor din România, pentru volumul *Licantropia poftei – poemele vârstei de mijloc*, respectiv pentru *Jurnal de cuplu. A Couple's Diary*. Laurențiu-Ciprian Tudor este cunoscut și ca promotor cultural, din 2007 organizând aproape lunar (singur sau în grup) lansări de carte și alte evenimente culturale. De la finalul anului 2022, este membru fondator al Asociației culturale și al revistei online *Epithet*.

Cuprins

Prefață de Monica Pillat	
Bucuria unei cărți transfiguratoare	11
Pridvor	17
Mai întâi despre poezie. Poezia e asemenea migdalului	17
Cei mai valoroși dintre scriitori sunt pescarii de suflete.	
Și Dunărea ca o Șeherezadă	28
Primele două hărți	49
Copilărie, locuri natale, părinți și bunici	49
Școala, cel mai cuprinzător seif cu amintiri	89
Cotroceniul meu drag	96
Mierlele	129
O adolescență tăcută	141
Despre cartea aceasta	146
Nichita	157
A treia hartă: 20–30 de ani	165
Hărțile ascunse ale vieții mele	165
Frumoșii ani ai facultății	167
În facultate a erupt scrisul	182
9 ani de televiziune	187

Debutul și primele cărți	197
Primele traduceri și despre ce este traducerea	203
<i>La jumătatea drumului. Cartea de nuvele</i>	212
A patra hartă: 30–40 de ani	215
Odysseas Elytis și marea	215
Bucuria maternității	219
De la televiziune la radio și de la radio la teatrul radiofonic	226
Importanța vocii	234
Toamna și abajurul amurgurilor	237
Rafinata generație '70	240
<i>Piața Aurarilor</i>	245
False peisaje și peisaje aieva: Istanbul, Patmos, Eghina, Ierusalim	269
De la <i>zona de protecție la locul ferit</i>	300
A cincea hartă: 40–50 de ani	307
Poeta creștină. Întâlnirea cu Noica și cu Aurelia Bălan Mihailovici	307
Emisiunile mele de la radio și <i>Meridianele poeziei</i>	319
<i>Înger călare pe fiară, Sus să avem inimile și Cartea farurilor</i>	324
Primele ieșiri, prima Americă și <i>profesorul de poezie</i>	330
Poezia nordică și câteva traduceri	348
A doua bursă Fulbright și trei apariții în <i>New Yorker</i>	355
O corespondență din America	387
A șasea hartă: 50–60 de ani	395
A treia Americă	395
<i>Dinner at the Table of Silence</i>	424
A patra Americă	426
Raymond Carver	449
Liliana Ursu, cavalier al Poeziei	452

Daniil – Sandu Tudor	454
<i>Ceva între frumusețe și groază</i>	461
Părintele Gheorghe Calciu-Dumitreasa	464
Alte două antologii	465
Încă zece zile americane	467
A șaptea hartă (60–70 de ani) și începutul celei de-a opta	475
Gotland	475
Brașovul și prietenii	485
Olga Greceanu	502
America, un cub Rubik. De opt ori	510
Cu Tess la Brașov	529
Trei însoțiri la Mănăstirea Cernica: Ignatie Grecu, Monica Pillat și Dan Verona	536
La Mănăstirea Văratec	544
7 cărți pe harta 7	548
Sean Cotter și craii de Curtea-Vechi din lumea largă	551
La Neptun, la Casa Scriitorilor	555
<i>Lada de zestre a verilor</i> la Eforie Sud	558
Strasbourg	561
Din nou la Brașov: în Schei, la Părintele Oltean	572
72 de ani și vaporul- <i>palazzo</i>	575
Părintele Sofian Boghiu și despre gingășie. O galerie a gingașilor	579
Andrei și Alexandru sau despre continuitate	598
Florilegiu	607
Despre autori	637

Pridvor

Mai întâi despre poezie. Poezia e asemenea migdalului

LAURENȚIU-CIPRIAN TUDOR: *Doamna Liliana Ursu, vă mulțumesc mult că ați acceptat să facem împreună această carte de dialog, de poezie, de viață de poet. Sunt foarte bucuroși, foarte onorați și cred că ea va fi o bucurie pentru multe alte inimi. Vă invit, înainte de descrierea, de citirea hărților (așa cum am numit împreună vârstele dumneavoastră și ale scrisului dumneavoastră), să vorbim – cum altfel? – despre poezie, și scris, și scriitori. Deci... Ce înseamnă pentru dumneavoastră poezia?*

LILIANA URSU: Aflarea acelor ascunse deschideri ale sufletului. Poezia trăită ca transcriere cosmică ori ca fuziune a cuvântului cu emoțiile, cu acele sentimente etern umane care ne cern viețile. E o întâlnire cu cea care am fost și cea care am devenit prin acele călătorii sufletești și stări de grație, toate – daruri de Sus. Poetul e scribul lutului, dar mai ales al cerului. De aceea mi-am numit cartea publicată recent, în SUA, *Clay and Star*.

Poezia e asemenea migdalului, copacul nemuririi: înfloreste înainte să scoată frunze. E asemenea trandafirului, care este întoarcerea la Unul, plecăciune până la pământ, plecăciune până la cer. Aurul poeziei e blând ca surâsul pruncului și strălucitor ca aureola sfinților. Când scriu, încerc să mă regăsesc, să recrez stări, emoții, locuri și apoi să le locuiesc frumos, firesc, ținând sub control arta proporțiilor, preschimbându-mă într-un cântar de cuvinte potrivite. Sigur, aici intră în joc intuiția, regina jocului de-a viața. Și mă întreb cum să decupez realitatea pentru a o stârni în cuvinte.

Poezia posedă o unică, binecuvântată energie comunicativă, pe care niciun alt gen literar nu o poate atinge în aceeași măsură. Doar muzica. Poezia e valsul limbii. E sărbătoarea cuvintelor care își recapătă integral unicitatea, forța și feciornelnicia lor frumusețe. E polifonia ființei. Octavio Paz ne șoptește tainic: „Am pierdut toate bățăliile, în fiecare zi am câștigat o poezie”.

L.-C.T.: *Ce este poezia dumneavoastră acum, față de ceea ce a fost la început, atunci când ați înțeles că aveți această chemare?*

L.U.: E lungul drum al fiecărei zile către mine însămi. Dar mai ales o ilustrare a sușurilor mele cerești. Încă de la primele poezii, știam – de fapt, simțeam – că poezia e făcută din cuvinte care îmbrățișează suflete. Am creat, cu anii, ființa care să scrie, să poată scrie poeziile pe care le scriu acum. Cu alte cuvinte, am trecut niște praguri inițiatice care m-au schimbat și mi-au dat posibilitatea să *devin* ceea ce sunt azi, mai ales *cine* sunt, persoana

care să nască poemul. Încerc mereu să trăiesc regal Poezia, fie că o scriu sau doar o citesc.

Cred că deosebirea esențială între poezia mea de acum și cea de la începuturi e acea deschidere pe care o cucerești ca pe un Everest, cu fiecă poem scris, cu fiecă vârstă. Și, începând cu *Fericita lumină*, poezia mea a devenit un palimpsest; am scris această carte într-o stare unică, de simultaneitate a trăirilor, a vârstelor, atât de diferite și atât de incitante. Echilibrul ființial-artistic al sufletului se atinge cu trudă, cu multă trudă, dar mai ales cu ajutor de Sus, căci „Duhul suflă unde vrea”.

L.-C.T.: *Când ați simțit că sensibilitatea dumneavoastră are o dimensiune poetică? Cum a fost revelarea acestei evidențe?*

L.U.: Simțeam, încă din adolescență, că meseria mea e Frumosul. Trăiam într-o stare de incandescență, de fericite uimiri care se cereau exprimate cumva aparte, poetic. Grație și plenitudine, asta căutam și am înțeles, încă de la primele mele poezii, că era calea mea. Cum ar spune Czesław Miłosz: „Existam zilnic în imn, îmbătare/ Neavând cuvinte pentru acest prea mult”.

L.-C.T.: *Doamna Ursu, cum se ajunge la poezie?*

L.U.: Prin talent și o fericită stare de transă, prin trăirea *altfel* a cuvintelor. Și prin întoarcerea la simplitate. Printr-o bună iscodire a sinelui și a lumii. Printr-o imaginație care crează o frumoasă balanță între ascuns și deschis. Prin tainice

întâlniri cu tine însuși, cu anotimpurile din cuvinte, cu emoțiile și așezarea lor pe talgerul inimii.

L.-C.T: *Ce efecte are poezia?*

L.U.: Vindecătoare. Transfigurarea propriei materialități în transparență, în vibrația unei comunicări în comuniune. Poeții și cititorii lor, fragili, dar împreună – invincibili! Efectul pe care mie îmi place să-l numesc *ospitalitate sufletească*.

L.-C.T: *Poet este doar cel care scrie?*

L.U.: Da și nu, fiindcă și cititorul de poezie este un trăitor al versului, întrucâtva o umbră a celui care scrie; l-aș numi *poetul tăcut*. Există între ei o solidaritate de simțire, de camaraderie lirică. Și unul, și celălalt știu că inima nu face riduri. Și ambii sunt în comuniunea mirărilor, a uimirii creative.

L.-C.T: *Ce ar fi o lume fără poeți?*

L.U.: O iarnă perpetuă. Eu scriu poezie ca să nu-mi înghețe sufletul. Ar fi o lume săracă de frumusețe și de gingășie. Doar ea, poezia, după cum spuneam, poate exprima polifonia ființei. Cum să trăiești fără o sărbătoare a amintirilor tale? Cum ar fi o lume fără de minunări, când „minunarea este numele întâlnirii veritabile cu imprezizibilul divin”, cum spunea Andrei Scrima?

L.-C.T: *De ce este poezia de azi așa de bolnavă?*

L.U.: Fiindcă, de cele mai multe ori, poetul de azi uită un lucru esențial, și anume că poezia transfigurează lumea, nu o oglindește. Urâtul e adeseori invocat sub toate formele lui, inclusiv pornografice. Cuvântul nu mai este respectat, iubit. E contorsionat, siluit, își pierde valențele care dau carne și strălucire poeziei. Din păcate, asistăm la o nevroză a limbajului. Pustiul laic de azi, secularizarea, lipsa perspectivei spirituale au îmbolnăvit și poezia. Azi, poeții nu-și mai asumă rolul profetic, precum un William Blake, un Rainer Maria Rilke, un Ioan Alexandru sau un Paul Claudel, ci doar un rol secundar și trist de clovn. Versificatori ai unui striptease sufletesc vulgar și fără de noimă.

L.-C.T: *Poți fi un poet mare fără simțul transcendenței? Pe de altă parte, nu au și lucrurile mărunte o demnitate poetică?*

L.U.: Nu. „Poezia pură e rugăciune”, spunea abatele Henri Bremond, definind poezia ca pe o formă a extazului. Dumnezeu le-a dăruit poezilor talentul de a vindeca, de a restabili prin poezie echilibrul ființial-artistic al sufletului. Marea poezie vindecă, alină, dăruiește bucurie, senin. Așa cum frumos spune Andrei, nepotul meu, la doar patru anișori, când vrei să-i mai pui un pulover într-o zi geroasă: „Nu mi-e frig, fiindcă sunt bucuros”.

Cât despre lucrurile mărunte, în simplitate și liniște le descoperi cel mai adesea. Păsări, flori, greieri, fructe, un vechi ibric care a purtat în el atâtea cafele, și povești, și vieți, o oglindă pentru mirese, de pildă, sau o masă, o fereastră, creionul meu alb pictat cu albine, căruia i-am scris de curând o poezie. Sau rigla tatei, sau andrelele mamei. Și poetul care încearcă să elibereze

din aceste mărunte obiecte amintirea, gustul și mireasma unor trăiri legate tainic de ele. Tot atâtea călătorii spre reverie. Lucrurile mărunte nu numai că au o demnitate poetică, ele sunt chiar elita smerită a poeziilor noastre.

L.-C.T: *Am avut de multe ori, în preajma dumneavoastră, sentimentul că acordați poetului un mare rol și o imensă responsabilitate, aproape preotească, cert taumaturgică. De ce?*

L.U.: Cum altfel, când poezia însăși e o minune, un miracol al limbii? Un suprafiresc tainic al ei. Poetul e Lazărul poemului. El învie sufletește prin poezie. Și îi învie și pe alții. În *Pilde*, se zice: „Faguri de miere sunt cuvintele cele bune, iar dulceața lor este vindecarea sufletului. Și cel ce le-a cunoscut pe ele, cu lucrul este aflător de bunătați și va iubi gurile celor ce grăiesc cuvinte bune. Că buzele cele dulci acopăr inima cea mâhnită”. Poeziile, asemenea rugăciunii, te scot din urât și te redau frumuseții. Te fac să respiri normal. Poetul posedă o vigoare magică de a comunica, de a înminuna lumea. Într-o poezie, eu nu caut atât versul, ideile, sentimentele, cât *cântul*, incantația magică, cuvintele care mă nasc iar.

L.-C.T: *Am spus mai demult un lucru care v-a plăcut, și anume că poezia este sora mai mică a misticii. Așa e?*

L.U.: O să vă răspund cu glasul altcuiva, care zice: „Poezia e o fiică risipitoare a rugii. Ea, la un moment dat, se coace, se împlinește și se întoarce. Drumul de întoarcere al poeziei la

plinătatea aceasta a rugăciunii”. Arta bizantină ca artă de extaz, poezia ca artă de extaz – ce pariu cu bunul Dumnezeu!

L.-C.T: *Cum este poezia și cum sunt, azi, poeții din America și din Apus? Știi că aveți o cunoaștere foarte bună a ceea ce se petrece în Occident. Vă rog să vă exprimați o scurtă opinie, pentru că Americii îi vom dedica, de altfel, un capitol separat. Văd ei poezia diferit față de cum o vedem noi, cei din estul Europei?*

L.U.: Îmi propuneți, deci, să începem o poveste despre poezia americană și cea europeană. Ca o re-vrăjire a lumii. Cred că vă referiți cu precădere la secolul al XX-lea și la acești treizeci de ani de secol XXI. Ei bine, poeții de peste ocean se pare că preferă epicul, narativul, plonjarea în concret și detaliu, paroxismul – în America, *everything is big* –, fac exces, așa zice, de detaliile spațiale, de colocvialism („o junglă verbală”, spune James Dickey), de evenimente biografice. Autobiograficul este o constantă a poeziei americane, spre deosebire de cea europeană. O dezbatere foarte interesantă despre poezie ca gen al autobiograficului, constituită din eseurile unor critici de marcă americani, am aflat-o în cartea *După confesiune. Poezia ca autobiografie*, editată de Kate Sontag și David Graham. Lor li se alătură poeți precum Adrienne Rich, Billy Collins, Louise Glück și alții. Poate de aceea se bucură de atâta atenție, azi, *memoir*-urile, jurnalele, cărțile de interviuri cu scriitori.

Poezia rămâne, fără doar și poate, regina fascinantului *autobiografic*. La care așa adăuga cuvintele lui Robert Frost: „poezia, o rezistență timp de o clipă în fața confuziei din jur”.

Există în poezia americană o adevărată galerie a mitologiei personale, cum ar fi, de exemplu, ciclul de poezii închinat lui George Washington de poeta Diane Wakoski, pe care am tradus-o și publicat-o în 1981, la Editura Univers, în colecția „Poesis”. Astfel, crearea eroului ca subiect mitologic îi permite autoarei o anumită detașare, folosirea satirei și a ironiei față de propria persoană, față de lume în general. Ea i se adresează lui George Washington, pe care îl vede ca pe un personaj mitic, misterios. El nu e nici tipul eroului, dar nici al anti-eroului, nu e nici personajul istoric, ci un personaj proteic care le înglobează pe toate, plus noțiunea de părinte, de iubit, de șef de stat etc., dar care, de fapt, este o proiecție a poetului însuși, care se mișcă rapid în spațiu și timp, cu care naratorul stă de vorbă, căruia îi povestește viața sa cu umor, sarcasm și... tristețe.

Energie vizionară, peisaje afective instalate în plină eră a tehnologiei, explorare a alienării, vigoare, dezlănțuire, individualism acerb, poeme panoramice, HD, iată câteva dintre caracteristicile liricii americane moderne și contemporane. *Patternul* tematic atinge adeseori terminațiile nervului vieții și, surprinzător, în anii din urmă, noua avangardă este întoarcerea la... rimă.

Pe când în Europa de Est, mai cu seamă, domină metafora, reverberațiile unei sensibilități mai degrabă melancolice, în linia unei poetici moderniste și neomoderniste, adeseori obsedate de tensiunea transgresării limitei, de o interiorizare a imediatului și a departelului. Domină introspecțiile făcute din cele mai neașteptate unghiuri ale amintirii. O poezie a racursivului. Și o rafinată explorare a scrisului în sine. Aș încheia, din

drag de simetrie descriptivă, cu versurile lui Vladimír Holan, extraordinarul poet ceh:

Fie și păcătos, un preot e un preot...
Poetul însă, după cât se spune,
trebuie să moară tânăr și fără să fi cunoscut
măcar sărutul cel dintâi,
pentru a putea fi aruncat privighetorilor
ca să-l calce în picioare.

(traducere de Liliana Ursu)

Așa cum fiecare pas e o sosire, fiecare poezie este o împlinire unică, o piedică în calea uitării a ceea ce suntem, sau am fost, sau ne dorim să devenim. Și e cazul să-l citez iar pe Holan: „Cuvântul e uimit de ceea ce i se întâmplă”.

Sunt adesea prezente, în poezia europeană, proiecții vizionare, dar mai ales o fină ironie; aș numi-o chiar o ironie tandră sau chiar autoironie. I-aș aminti aici pe cei doi premiați Nobel polonezi, Czesław Miłosz și Wisława Szymborska. Apoi, elevație, transfigurare, căutare a sacrului în și prin poezie. Și aici amintesc de doi poeți mistici ai Europei de Est, de Daniil – Sandu Tudor și de Sfântul Nicolae Velimirovici, cu ai săi psalmi contemporani din *Rugăciuni pe malul lacului*. Și de Vasile Voiculescu.

L.-C.T: *Spun peste tot pe unde pot că poetul este cel care scrie inima cea mare a lumii, că ei, poeții, până la urmă, influențează modul în care noi iubim. Sunteți de acord? Cum este cu inima poeților și cu inima lumii?*

L.U.: Vă dau, mai întâi, un poem care oferă prima parte a răspunsului. Poftim:

Sigur poezii au mai multe inimi

„Coboară în inima ta, iar acolo vei găsi scara
pe care vei putea să te înalți.”

Sfântul Isaac Sirul

sigur poezii au mai multe inimi,
cu o inimă se trezesc dimineața,
cu alta adorm seara,
cu alta plâng, cu alta se bucură,
cu altă inimă urcă muntele
și înalță zmeie
până ce capătă și stelele inimi
și cafelele Capuccino din Sighet.

sigur poezii au mai multe inimi,
cu una iubesc și ridică până și cerurile
cu un centimetru mai sus,
cu altă inimă suspină
de se zăpăcesc până și anotimpurile
și iarna uită să mai vină
și vara uită să mai plece,
iar cititorii lor simt cum deodată
în piept le cresc alte douătreiomie de inimi
și de bucurie unii chiar sărută mâna

și apoi inima celor ce le-au scris
sigur poezii au mai multe inimi,
dar numai una *singură*
Îl scrie pe Dumnezeu.

Pe de altă parte, să ne închipuim mai întâi că lumea ar dispărea peste noapte și ar reîncepe prin dorința de a o reconstitui, de a afla cum era înainte de ștergerea de pe harta universului. Cred că numai din poezii ar putea fi reînviată cu adevărat. Asta fac poezii, *învie inimi*, emoții, lumi, întâmplări, locuri, locuiri, stele, anotimpuri, gânduri. Civilizații. Poezia e geocultură planetară, atotcuprinzătoare. Amplitudine răscumpărătoare. Confesiune. Dezmărginire. Libertate. Poezia e un lux pe care poezii îl plătesc cu *inima*, unica valută forte din univers. Iar cei mai buni dintre ei sunt „poezii inimii”, cum îmi place mie să-i numesc. Cei care au învățat să iubească și ne pot șopti și nouă din tainele lor și ale poeziei. Pentru mine, ei sunt: Rainer Maria Rilke, Anna Ahmatova, Pablo Neruda, Odysseas Elytis, Rumi, Paul Verlaine, John Keats, Antonio Machado, Adam Puslojić, Federico García Lorca, Giuseppe Ungaretti, Gabriela Mistral, Nazim Hikmet, Konstantinos Kavafis, Serghei Esenin. Și lista ar putea continua, desigur.

L.-C.T: *Dintre români, pe care i-ați trece la „poezii inimii”?*

L.U.: Pe Eminescu, Blaga, Pillat și Bacovia. Un loc de trecere între altceva și altundeva, un „Infern discutabil”, precum în lupta pentru seninătatea în sine și poezie: pe Ioan Alexandru, Nichita Stănescu și Vasko Popa, cei trei Mari.

Cei mai valoroși dintre scriitori sunt pescarii de suflete. Și Dunărea ca o Șeherezadă

LAURENȚIU-CIPRIAN TUDOR: *Doamna Ursu, vă rog să facem trecerea de la poet (care este un caz aparte al literaturii, un fel de oficiant sau de cavaler rătăcitor) la scriitor în general (fie el romancier, eseist, cronicar, critic și așa mai departe). El este un păstrător de memorie și un mărturisitor, un mijlocitor al autocunoașterii, un călător și un visător ticlucitor de lumi (și astfel, un deschizător de orizonturi)... Ce alte competențe ați mai adăuga la ce este sau la ce ar trebui să fie scriitorul? Ce ați mai pune pe fișa postului său în cetate și în afara ei? Îmi povesteți, de pildă, despre acel țăran care spunea un lucru atât de frumos despre ceea ce fac scriitorii. Vă rog să nu uitați nici de el.*

LILIANA URSU: Scriitorul este omul cu o mie de chei la inima cititorului. E cel mai tare vânzător de iluzii. E prietenul ideal preț de o carte (sau mai multe) pe care o iubești, în care te recunoști, prin care revizitezi, umăr la umăr cu el, lumea și o descoperi pe cea adevărată, care se ascunde în spatele celei aparente. Și, mai ales, ca un bun scamator ce se află, scriitorul scoate din sacul lui cu porumbei, cu femei exotice, cu tinerețe fără bătrânețe acele panglici ce se transformă în cuvinte zburătoare și scriu toată mătasea zilei tale cu refrenul cel mai tare al vieții. Acrobațiile lui te lasă fericit și fără replică. Aici trebuie să-l aduc ca martor pe un bătrân țăran, ce-i spunea vecinului său care nu prea înțelegea ce face un scriitor: „Scriitorii mișcă viața, așa să știi?”

Și, ca să nu-l dezamăgim, să adăugăm că scriitorul este și un fin observator și portretist, un explorator, cartea sa fiind, la început, o *terra incognita* pe care o cucerești împreună cu el, capitol cu capitol. E un mijlocitor de întâlniri cu istoria, cu binele și cu răul. Și cei mai valoroși dintre scriitori sunt pescarii de suflete. Adică scriitorul e profesorul de Dumnezeu. Așa ca David.

L.-C.T.: *Vă rog, doamna Ursu, să-mi spuneți despre scriitorii care v-au marcat, care au lăsat urme și doruri în dumnea-voastră. Care sunt aceștia? Ce v-a lăsat fiecare? Ce cărți ale lor au devenit pietre pentru templul dumneavoastră?*

L.U.: Aș începe cu Homer, cu prima mare lecție despre cum stau lucrurile cu literatura. *Iliada* și *Odiseea* mi-au fost însoțitoare prețioase încă din adolescență, dar îmi sunt și astăzi, când, iată, mă aplec asupra câtorva poeți care m-au convins că trebuie să îi traduc. E vorba de Seferis, de Linda Pastan, de Wallace Stevens, care o reînvie pe Penelopa, dar și pe un Ulysse extrem de viu și de interesant, de contradictoriu, deci un cuplu modern într-un ciclu de poeme pe care îl citești cu sufletul la gură. Aceasta înseamnă să fii un scriitor mare. Să îți iși poezie și după milenii de la plecarea ta din lume. Aș continua cu genialul, unicul Shakespeare, cu lecțiile lui despre viață, iubire, moarte, trădare, gelozie, singurătate, cu acel sentiment pe care ți-l creează, și anume că te afli tu însuși în punctul focal al istoriei și al... inimii. Dar mai ales Biblia. Dintotdeauna Biblia. Și-n anii din urmă am descoperit, cu evlavie și emoție, triada de aur a poeziei creștine: Sfântul Efreem Sirul (306–373, „cel mai mare